

12.12.2022 година

ЗАВРШЕН ТРУД

РАН на Западен Балкан – Меѓусекторски настан за Насилниот десничарски екстремизам (НДЕ)

28 - 29 јуни 2022 година, Скопје, Северна Македонија

Спречување и борба против НДЕ на Западен Балкан

Клучни исходи

Последниве години, вниманието во рамките на активностите за С/БНЕ на Западен Балкан (ЗБ) беше насочено речиси исклучиво на Исламистичкиот екстремизам (ИЕ). Бројот на граѓани од регионот кои отпатувале кон Сирија и Ирак и, неодамна, странските терористички борци (СТБ) кои се вратиле сами или со нивните семејства сè уште се предизвик за практичарите како и за креаторите на политики. Сепак, како и во остатокот од Европа, други форми на екстремизам земаат замав во регионот, каде што (Насилниот) десничарски екстремизам (НДЕ) станува доминантна грижа¹. Врзан со долга историја на насилство која влече корен од етно-националистичките конфликти, Десничарскиот екстремизам (ДЕ) може да се манифестира на различни начини, вклучувајќи ја поларизацијата и криминалот од омраза. Етно-национализмот, како и дискриминацијата, вклучувајќи ја сегрегацијата во социјалните и образовните средини, продолжуваат да ги потпалуваат шаблоните на општествено исклучување и радикализација, манифестирајќи се на различни начини ширум регионот. Во голема мера како одговор на тековните општествени дебати поврзани со миграцијата кои влијаат врз регионот исто како и врз остатокот од Европа². Покрај тоа, се зголемил и бројот на жители од ЗБ, особено од Србија, Босна и Херцеговина (БиХ), Северна Македонија и Црна Гора, кои отпатувале во Украина во 2014 година³ и претставува растечка причина за загриженост.

Постепено, НДЕ започнува да се појавува на дневниот ред во напорите на Западен Балкан за С/БНЕ, особено во однос на обновувањето на националните стратегии за С/БНЕ. Во таа рамка, меѓусекторскиот настан за НДЕ на РАН на ЗБ ги собра креаторите на политиките, претставниците на агенциите за спроведување на законот на ЕУ, претставниците на граѓанското општество на ЗБ и локалните власти, истражувачите, како и практичарите со цел да обезбедат преглед на сцената на НДЕ во Западен Балкан од гледна точка на истражување, на практикант и на политика, а исто така, да ги запознае практичарите со постојните С/БНЕ структури/искуства во областа на НДЕ. Главните клучни точки кои се покренати ги вклучуваат следниве:

- На одговорите на НДЕ треба да им се пристапи поединечно за секој контекст на ЗБ, бидејќи регионалната перспектива не ги зема предвид спецификите во однос на локалните манифестации, опсегот и природата на заканата. НДЕ покажува помалку сличности од ИЕ низ Западен Балкан. Групите „ние-тие“ може да се разликуваат заради националистичките рамки, чувствата на супериорност кон другите етнички религиозни групи во регионот.

¹ Види: <https://icct.nl/publication/zeitgeist-future-of-terrorism/>

² Види: Публикација на Предраг Петровиќ и Марија Игњатијевиќ [Migrants are leaving, but hatred remains – the anti-migrant extreme right in Serbia](#)

³ Види: <https://newlinesinstitute.org/eurasia/the-balkan-connection-foreign-fighters-and-the-far-right-in-ukraine/>
<https://balkaninsight.com/2020/11/09/montenegro-reveals-31-citizens-have-fought-in-foreign-wars/>
<https://www.auswaertiges-amt.de/en/ausienpolitik/study-international-right-wing-extremist-terrorist-networks/2419576>

- Во поларизирани општества, НДЕ групите наоѓаат плодна почва за размножување. Во исто време, посложено е да се препознаат/разликуваат во средина каде што дебатата е поларизирана, што е легитимен дел од демократскиот политички систем.
- Заедничкото разбирање за терминологијата и дефинициите и усвојувањето холистички пристап со гледање кон соседните општествени феномени е од клучно значење за справување со НДЕ феноменот. Постои недостиг од признавање НДЕ во политиките и активностите на владите на ЗБ. Бидејќи НДЕ не е наведен во сите национални стратегии на ЗБ за спречување и спротивставување на радикализацијата и тероризмот, треба да се промовира консензус за заеднички јазик. Справувањето со НДЕ главно не е дел од мандатот ниту делокругот на практичарите.
- Границите меѓу религиозно инспирираната и националната радикализација не се секогаш јасни. На пример, во една земја на ЗБ, странска национална црква промовира мешавина од пан-исламизам и национална гордост.
- Постои потреба од подобро разбирање на НДЕ меѓу засегнатите страни, неговите манифестации, вклучените актери, наративите и идеолошките основи. Недостасува такво заедничко разбирање и класификација на актери и групи во регионот. Употребата на примери/случаи од ЕУ за време на обуките не се смета за соодветна за регионалната или националната средина во ЗБ.
- Тековните трендови како што се анти-ЛГБТКИ, антиродовите, антиимигрантските чувства на социјалните мрежи, дезинформациите и размислувањето за заговор, се видливи низ целиот регион, но како тие се поврзуваат со НДЕ останува нејасно за практичарите и креаторите на политиките и до кој степен тие треба да бидат решени преку постојните С/БНЕ инфраструктури и механизми. Овие постојни механизми за работа треба да се подобрат и приспособат за да се справат со трендовите и заканите на НДЕ, наместо да се воведуваат нови.
- Практичарите ја изразија потребата од алатка за процена на ризик што може да ја користат различни актери за да ги идентификуваат и проценат трендовите и знаците на НДЕ. Беше спомната и потребата од обуки за НДЕ, вклучително и преку студии на случај од реалниот живот. Обуките треба да се приспособат на локалниот контекст и реалност, а на засегнатите страни треба да им се овозможи (вклучително и преку финансиска поддршка) да ги приспособат сопствените методи и практики за справување со НДЕ (наместо да увезуваат алатки од странство).
- Женските гласови се на маргините во милјето на НДЕ. Инструментализацијата и насилството врз жените е суштината на идеите на НДЕ.
- Врските меѓу екстремно десничарскиот и екстремно левичарскиот екстремизам може да се најдат во однос на дискурсот и перципираните „непријатели“.
- Употребата на онлајн игри за ширење пораки, регрутирање и мобилизација се појави во начинот на работа на НДЕ групите.

Главни моменти од дискусијата

НДЕ во Западен Балкан е повеќедимензионален феномен составен од стари и нови трендови

Етнонационализам, поларизација, дискриминација, криминал од омраза, хулиганство, говор на омраза, верување во теории на заговор се сите меѓусебно поврзани феномени кои се вклопуваат во широката загатка на НДЕ на Западен Балкан. Особено, говорот на омраза се користи како „плодна“ состојка за одржување на поплаките во постконфликтните општества и е истакнат фактор на радикализација што некои водечки политичари и режимски медиуми го користат (особено, влошен за време на предизборните периоди), за да промовира политички цели. НДЕ е во постојана „комуникација“ со хулиганството, каде што неговата

инструментализација и политизирање се повеќе ја продлабочува оваа врска. Врските со организираниот криминал ја комплетираат оваа сценографија. Чувствата против власта, авторитетот и естаблишментот се интензивираат со ограничувањата на пандемијата на Ковид-19 во рамките на НДЕ сцената, додека верувањето во теориите на заговор за пандемијата е нов централен тренд/фактор за понатамошна радикализација. Руската агресивна војна во Украина е фактор што води кон натамошна поларизација, при што чувствата против и про Русија предизвикуваат дополнителни поделби. Ксенофобијата и антиимигрантските идеи се силна карактеристика на НДЕ групите во регионот. Дополнително, освен надворешното непријателство кон надворешните перципирани непријатели, посебно внимание треба да се посвети на непријателството во заедницата што НДЕ групите го изразуваат кон перципираните непријатели/предавници кои не го одразуваат „правилниот начин на живеење“ според екстремните наративи на НДЕ групите. Овој тренд може да доведе до дополнителни поплаки.

Интервенциите од горе кон долу и иницијативите од долу кон горе бараат стратешка преориентација

Потребно е поголемо внимание на НДЕ во политиките и активностите на владите на ЗБ. Слабиот одговор на државата кон НДЕ групите „дозволува“ и може да го забрза процесот на радикализација. Има потреба од поголема поддршка за локални, искусни Граѓански организации во С/БНДЕ. Некои од практичарите сметаат дека тие и темата на која работат не се доволно признати од нивните влади.

Честопати, на практичарите сè уште им недостасува свест кога станува збор за сигнализирање на НДЕ. Како последица на тоа, тие не се во можност да размислуваат за сопствените вредности и верувања, што потоа може да стане дел од проблемот. Обуката е потребна и барана, но нејзината содржина треба да одговара на регионалната контекстуална реалност.

Препораки

- Критичкото размислување, емпатијата и толеранцијата треба дополнително да се промовираат во училиштата и треба да се одразат во целата наставна програма, бидејќи образовниот систем силно страда од дискриминаторски и исклучувачки практики засновани на дискурсот на ДЕ. Општо земено, Критичкото размислување е многу важна вештина за практичарите кои се занимаваат со НДЕ.
- Обуката и насочувањето на наставниците/училишниот персонал за превенција од насилниот екстремизам во училиштата треба да се вршат на редовна основа.
- Градење доверба помеѓу граѓанските организации и приватниот сектор за да се промовира соработка меѓу повеќе агенции на локално ниво.
- „Да ги направиме контра-наративите водечки“ е ефикасен пат од стратешката комуникација за справување и намалување на екстремните наративи, бидејќи вклучувањето и нормализацијата на делови од наративите на НДЕ се предизвик во регионот.
- За да се изгради отпорност, важно е да се работи со пристап заснован на информации во врска со локалното присуство на НДЕ феноменот: кои групи се присутни, колку се активни, кого регрутираат и на кого се однесува омразата или насилството?
- Размената и соработката меѓу креаторите на политиките и практичарите треба да се формализира како работна група која ќе одржува редовни состаноци. Креаторите на политики и практичарите понекогаш се сметаат за антитетички категории, додека практичарите се чувствуваат отуѓени од центрите за одлуки и бараат да бидат интегрирани во процесот на креирање политики. Практичарите истакнаа дека заедно со креаторите на политиките, тие формираат две важни дополнителни категории експерти на кои им е потребна подобра соработка. Треба да се промовира „мрежа помеѓу теоријата и практиката“.

- Религијата би можела да игра важна улога во процесот на дерадикализација доколку се искористи правилно. Религијата може да биде дел од решението наместо да биде, понекогаш, дел од проблемот. Вклучувањето на верските заедници во спречувањето на НДЕ може да биде многу плодно во таа насока.
- За промовирање на истражувањето, продлабочување на нашето знаење и подобро разбирање на НДЕ феноменот, безбедносните мерки треба да бидат заштитени за истражувачите кога ќе дојдат во директен контакт со екстремистите.
- Акцентот треба да се стави на локално ниво со нетрпение да се создадат заеднички карактеристики.

Релевантни практики

1. Локален совет за превенција Куманово - отпорност и соработка меѓу повеќе агенции (Мрежа на силни градови), Северна Македонија. https://strongcitiesnetwork.org/en/wp-content/uploads/sites/5/2022/04/SCN_Kumanovo-1.pdf
2. Локален совет за јавна безбедност⁴ Елбасан, Албанија
3. Пропулсион интернет кампања, Србија

Понатамошни активности

- Постои силен интерес и од практичарите и од креаторите на политики за обезбедување обуки за НДЕ: за разбирање на феноменот, сигнализирање и како да се дејствува. По можност со регионални примери и можеби на национално ниво со оглед на различните манифестации на НДЕ. Резултатите од состанокот се искористени како влез за студиската посета на НДЕ во Шведска во четвртиот квартал.

Дополнителни текстови

- Мирза Буљубашиќ, [Насилен десничарски екстремизам на Западен Балкан: Преглед на предизвиците за С/БНЕ специфични за државата](#) (2022). Достапно и на албански, БХЦС и македонски јазик.
- Клаудија Волнер и Џесика Вајт, [Глобален насилан десничарски екстремизам: Мапирање на заканата и одговорот во Западен Балкан](#), Турција и Јужна Африка (2022).

⁴ <https://idmalbania.org/the-municipality-of-elbasan-approves-the-new-regulation-and-the-inter-institutional-plan-on-the-organization-and-functioning-of-the-local-council-for-public-safety/>